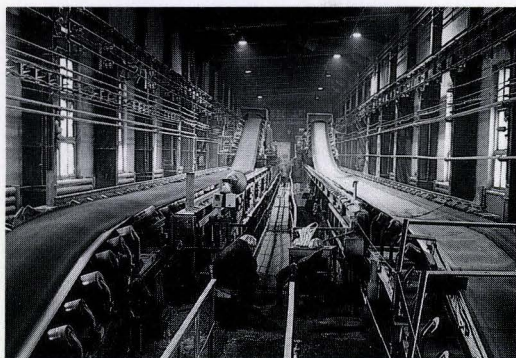

INHOREALISMIA KUOLASTA

Suomalaisissa kesänäyttelyissä näytetään mukavia juhani-palmu -kuvia tai mahtavia mestareita. Mieli lepää ja ajatus virkistyy. Tällaisen näyttelyyn uskoin meneväni, kun astuin Ateneumin nykytaiteen museoon, jossa on esillä pohjoismaisena yhteistyöhankkeena toteutettu 'Muukalaisia Arktisessa'.

Heti ensimmäisenä silmiini tärähti Esko Männistön ja Pekka Turusen valokuvakollaasi Kuolasta. Pinta lattiasta kattoon ja lähes seinästä seinään oli peitetty valokuvilla, joiden sanoma oli pelottava. Kuolan niemimaa on tuhoutumassa.

Ruostuneella raudalla kehystetyt taulut ovat kuin suuri itkuvirsi, joka kertoo ihmisen, teknologian ja teollisen yhteiskunnan massiivisesta hävitysvuimasta. Kuoleva puu katsoo kaipaavasti alas laaksoon, jossa alumiinitehdas työntää taivaalle valtavaa harmaata savupilveä. Vieressä on sadunhohotoisen sininen talvi-ilta, jonka repäisee rikki kolme metallisulaton hehkuvaa kitaa, joista valuva sula metallilaava tuhoaa edestään kaiken elävän.

"Koskaan emme unohda niitä ensimmäisiä tuntemuksia tämän teollisuushelvetin keskellä. Eri väristen savukaasujen, kuolleen metsän, loputtomien romu kasojen, romahtaneiden rakennusten, kolisevien ajoneuvojen, liejussa kahlaavien harmaiden työläisten uskomaton sekamelska". Näin

kirjoittivat Männikkö ja Turunen Kuolan päiväkirjaansa vuonna 1990, jolloin ensimmäiset kuvat on otettu.

Vaikka näyttely on synkkä, se on erinomaisen hyvä näyttely. Se vie katsojan tutkimusretkikunnan mukaan Siperiaan ja pikaviisitille Grönlantiin ja Islantiin. Se näyttää millainen on arktinen luonto ja ympäristö, kun ihminen on vain vieras ja pakenee paikalta ensimmäisen myrskyn ja pimeyden tieltä. Ja kerrankin näyttelyn järjestäjät ovat huolehtineet katsojista oikein kunnolla. Marketta Seppälän toimittama näyttelykatalogi on paljon enemmän kuin luettelo esillä olevista töistä. Se sisältää esseitä ja pieniä tutkielmia arktisesta elämästä, luonnosta ja ympäristöstä sekä kulttuurista. Niiden välityksellä pääsee helposti kuvien, esineiden ja abstraktien muotojen taakse.

Esko Männikön ja Pekka Turusen kuvat on otettu 90-luvun alussa, jolloin Neuvostoliiton mahti oli jo sortunut. Mutta tuskin Kuolan asiat olivat paremmassa jamassa ennen Mihail Gorbatsovia. Ainakin minulle jäi vahva tunne siitä, että Kuolan teollistaminen on ollut alunperin vakava virhe, jonka seuraukset ovat vasta nyt tulleet näkyviin.

"Jotta luonnon tuhoutumisesta voisi ottaa valokuvan, täytyy sen olla silmin nähtävissä. Meillä Suomessa asiat ovat paremmin piiloteltuja... – ... Täällä kaikki on näkössä. Sekin värikäs aita, jolla jätekasoja yritetään piilotella Suomen malliin on ajat sitten romahtanut".

Visio on pelottava, mutta realistinen. Valokuvaaja näkee kameransa läpi yllättäviä asioita. Teollinen mahti muuttuu kuvakulmaa siirtämällä ekokatastrofiksi ja teknologinen kehitys kauhistuttavaksi helvetiksi. Kuvaaja pystyy osoittamaan, kuinka teknologinen maailma supistaa ihmisen ja hänen elämänsä olemattomaksi trivi-

PEMOHT

aliteetiksi. Olisiko Männikön ja Turusen kollaasi erilainen, jos Kuolan kuvat olisi vaihdettu kotimaan kuviin? Kromi, lasi ja neonvalot loistaisivat ja valkoisiin univormuihin pukeutuneet työntekijät sipsuttaisivat äänettömästi steriileissä tehdassaleissa. Mutta vaikka lika on poissa, seuraukset ovat läsnä.

Kuolassa kaikki on mennyt pieleen. Syytä ei voi vierittää pelkästään Neuvostoliiton tolkkuttoman teollisuuspolitiikan niskoille, vaan kysymys on laajemmasta teknologisesta ongelmasta. Kuolan ja sen kupeessa uinuvan Petsamon teollinen valloitus on ollut tämän vuosisadan suuri missio, johon ovat osallistuneet venäläisten lisäksi norjalaiset, suomalaiset, saksalaiset, englantilaiset ja kanadalaiset. Männikön ja Turusen kuvat näyttävät kuin peräpeilistä katsottuna mitä läntisen maailman teknologialla saadaan aikaan, kun se sijoitetaan väärrään ympäristöön.

Norjalaiset teollistivat Jäämeren rannikkoa jo 1800-luvun lopulla. Suomalaiset innostuivat norjalaisten menestyksestä niin, että himoitsivat itselleen Petsamon Tarton rauhassa vuonna 1920. Petsamosta ei kuitenkaan löytynyt rautaa vaan nikkeliä, josta tuli arvokas metalli, kun maailma ryntäsi kohti toista maailmansotaa. Monikan-salliset yritykset rakensivat kaivoksensa ja sulattonsa Petsamoon ja valjastivat Euroopan ehkä parhaan lohijoen energiatuotantoon.

Jo silloin meni kaikki pieleen. Jäniskosken voimalaitoksen turbiineja ei saatu toimimaan koska Paatsjoen jäät murtuivat Tampellan turbiinit muodottomiksi. Korkeajännitteisen sähkövirran lähettäminen Jäniskoskelta Kolosjoen sulattoon houkutteli paikalle tolkkuttoman määrän ukkospilviä ja salamat iskivät aukealle maalle vedettyihin sähkötolppiin. Sulatokaan ei toiminut moitteettomasti, ennen kuin kanadalaiset älysisivät tilata teknologian

Outokummulta. Sodan aikana saksalainen insinööritaito täydensi mitä muilta oli jäänyt kesken, sodan jälkeen tämän perivät neuvostoliittolaiset.

Stalin yhdisti Monsegorskin Severonikkelin kaivokseen ja yhdessä ne muodostivat suuren systeemin, jonka itäinen linkki oli massiivinen Norilskin nikkelikombinaatti. Iso mylly jauhoi nikkeliä ja arvometalleja sylkien samalla taivaalle miljoonia tonneja rikkiä ja raskasmetalleja. Aikojen kuluessa saasteet imeytyivät maaperään ja puustoon. Ne kestivät aikansa, sitten tuli romahdus.

Kun katsoo Männikön ja Turusen kuvia ei voi olla ajattelemaan olisiko kaikki voitu välttää jos Petsamo olisi jäänyt Suomelle. Ainakin Petsamon sulattoteknologia on alkuperältään Outokummusta, ja suomalaiset ovat onnistuneet puhdistamaan tuotantojärjestelmänsä.

Liian paljon ei kuitenkaan ole syytä uskoa suomalaisen insinööritaidon puhtauteen. Sitäkin säätelevät talouden rajut lainalaisuudet. Männikkö ja Turunen kirjoittavat: "Kun suomalaiset firmat hävisivät sulattoremonttien tarjouskilpailun, otsikot Suomen sanomalehdissä ovat asian tiimoilta lähes tyystin kadonneet... Nyt suomalaiset suuryritykset ovat kiinnostuneita Barentsin alueen luonnonvarojen hyödyntämisestä."

Teollisuus, teknologia ja yritykset valloittavat uusia alueita eikä ympäristön rajat ole todellisia rajoja, vaan ne on tehty ylitettäviksi. Muukalaisia arktisessa -näyttely on hyvä muistutus siitä, että ekologisen kestävyuden rajat ovat todellisia elämän ja kuoleman rajoja. Jos ne ylitetään, tuloksen on katastrofi, jota ei voida peittää kauniisti maalaatuilla aidoilla, sillä myös ne romahtavat.

Näyttelyyn voi tutustua Helsingissä ja Porissa syyskuun alkuun saakka.

Kalle Michelsen